

Монах Давид Перовић

Држи ум свој у аду и не очајавај

*заповест Господња дата старцу Силуану
и људима наше епохе*

Искуство пакла код старца Силуана било је пројава харизматског дара. Изрека *Држи ум свој у аду и не очајавај* Господња је заповест дата вернику који би следио Господа у Његовом силаску, с присутном надом на благодат и вечно спасење које је Он свима омогућио Својим вазнесењем на небеса. И сâмо настројење да човек прими ову реч, сâма намера да је испуни у пракси, привлачи Божју благодат. А она, благодат, као божанска светлост открива нам да је пакао духовни простор односно стање у којем се човек налази када је одвојен од Божје љубави. У ствари, она указује на сав грех, неправду и духовно сиромаштво што човека сналази. То знање опет доноси скрушеност души, и то скрушеност као драгоцени Божји дар. Она је и почетак смирења и припрема места за уселење Бога у човека. Најзад, она је скрушеност као дело саме благодати која рађа духовну одважност да човек уопште, и прво себе осуди на пакао.¹

Приметно је да људи неописиво пате и страдају од растројства ума. Фантазија, која није друго до једна од функција ума, може да учини да јој се човек преда и да затим његов живот хипертрофира. Тако, неке од људи она путем гордости одводи у окамењеност срца, а друге у психичке болести. Сходно Јеванђељу и Светом Писму у целини, ум функционише природно само онда када је сједињен са срцем; а сједињује се са њим само када у њему, у срцу постоји огањ искушења. Зато свети старац Силуан Атонски предлаже лечење душе у складу с искуством држања ума у срцу и аду,

јер колико више будемо смиравали себе, толико ћемо више дарова добијати од Бога.²

Како старац Силуан каже, самоосуда рађа у души покајање *ради отпуштења грехова*, а срцу доноси радост спасења.³ То јест, подвижницима самоосуде на ад Господ даје свога Светога Духа. Ово не треба да нас изненађује, с обзиром да самоосуда постаје могућа само помоћу духа смирења.⁴

Историјат заповести Господње *Држи ум свој у аду и не очајавај*

На питање о личном односу са светим старцем Силуаном, преподобни старац Софроније Нови Есешки каже између осталог: „Зашто сам рекао Владимиру (монаху): *Држи себе на ивици очајања и, када те оно превазиђе у толикој мери да више немаш снаге, повуци се и узми шољу чаја?*“⁵ Старац Софроније живео је у манастиру тако што се гушио у очајању за послератни свет. Француску је напустио 1925. године са осећањем да је она цела уроњена у велики очај. У чему се састојао тај њезин велики очај? У немогућности људи да верују у васкрсење. Зато људи и имају сумње о себи, о свом опстанку, или о бескорисности борбе. И сами старац Софроније био је обухваћен тим стањем. Напустио је уметност да би као монах живео на Светој Гори, али је претходно већ живео у таквој врсти очајања. Он је дакле рекавши поменуте речи монаху Владимиру открио своје стање очајања; када би оно у њему постајало слабијега интензитета тада би и његова молитва губила јачину, па и када би постајао миран он ипак не би доживљавао спокојство као живот у радости, већ као онај у смрти. Али када се очајање у њему поново будило он је тада губио осећај постојања и присуства вечног Бића (Апсолута). Дакле, он никако није могао да се извуче из овог парадокса. Зато је и рекао монаху Владимиру: *Држи себе на ивици очајања*. Ето зашто се и старац Силуан надао да ће његов саговорник, саподвижник и

потоњи ученик Софроније разумети нешто од његових објашњења. Наиме, он је код њега нашао само извесну аналогију са својим искуством, али не и истоветност са њим – са држањем ума у аду без очајања.

На друго питање, да ли се ове речи могу применити на свакога, старац Софроније одговара: „Они који немају искуство дуготрајног, заиста дуготрајног аскетског живота, дакле они који нису много пута дубински живели у паклу, не могу практиковати речи *Држи ум свој у паклу*, јер они то нису доживели.“⁶ Пакао старца Силуана био је далеко дубљи него што ми данас можемо замислити. Он је могао да пише да је његова вечна одговорност стварна зато што је проживео час свога живота у дубинама таквога пакла. А после тога је већ бивао блажен виђењем Христа и почињао је да се моли за сав свет, као и за себе самога. Међутим, његов пример не може подражавати неко ко се налази изван аскетизма. О чему је реч? О томе да аскетски свет не зна ни за један већи принцип од овога, датог Силуану од стране Самога Христа! Достићи овај ниво значи дотаћи обе крајности: и Царство Божје, и пакао. А када се то већ догоди, што се пакла тиче он већ престаје да гуши човека јер престаје да има моћ над њим. Што се пак Бога тиче, Он је свуда присутан, и то без дељења. Но све то остаје несхватљиво људима који нису претрпели страхоте пакла. Они се могу само приближити аналогији с њим, али се не могу с њим и поистоветити.⁷

Структура и сврха заповести *Држи ум свој у аду и не очајавај*

Ова заповест је дводелна. Први њен део, *Држи ум свој у аду*, упућује нас на пут силаска Господњег, док њен други део, *и не очајавај*, уравнотежује први помоћу наде, с обзиром да се пут Господњи одликује истином и животом. Ово откривење дато оцу Силуану као заповест дато је и нама осталима. Подразумева се дакле да сви ми имамо обавезу да исту испуњавамо у нашој епохи – епохи у којој је саблазан

телесних страсти достигла највиши могући степен. А та саблазан опет настоји да помоћу тананих и неодољивих наслада *превари, ако је могуће, и изабране*.⁸ Зато се подвижнику ове заповести даје моћ да узрасте и да победи искушења своје епохе, те да тако постане носилац пуноће стварне и непотрошиве утехе Духа Светога.

Наша епоха се дакле одликује *похотом телесном и надменошћу живљења*; то јест, духом страха и општег очајања са безнађем што извире из *самољубља, среброљубља, хвалисавости, горделивости, хуле, непослушности родитељима, неблагодарности, непобожности, безосећајности, непомирљивости, клевете, неуздржљивости, суровости, недоброљубивости, издајства, напраситости, надувености, сластољубља, небогољубља, лажног изгледа побожности* и најзад, *одрицања од саме силе побожности*.⁹ Зато нас први део ове заповести Господње одводи к смирењу и ка неутрализацији првог искушења. Њен други део опет, односи се на превазилажење другог искушења; то јест на наду у потпуно избављење од њега. Несумњиво је да је реч дата старцу Силуану израз самог промисла Божјег у вези са духовним стањем савременог света; односно да она стоји у вези са опасношћу од катастрофе која му прети и која се, боље рећи, већ увелико одвија пред његовим очима. Дакле искуство пакла и opakљености живота већ јесте реално стање ствари у свету, и оно ће итекако доминирати у будућности. Наиме, многобројни људи су под тиранијом многобројних безизлазних ситуација и разноврсних устројстава и растројстава ума.

Експресивност речи *Држи* као првог дела заповести показује да вољно и упорно држање ума у созерцању свеколикога ада и opakљености нашег привременог живота може бити само пут ка исцељењу и избављењу.¹⁰

Христолошки оквир заповести *Држи ум свој у аду и не очајавај*

Молитвена мисао светог Силуана узета у целини јесте плод његовог христолошког егзистенцијализма, и она има укус добровољног смирења или кеносиса. То важи и за његову мисао/заповест о држању ума у аду без очајања. Управо Христов животворни Крст, пободен у само њено средиште, чува је од самоубиственог ниҳилизма, али је и подстиче на пут проласка кроз пакао смирења као на пут достигнућа до Царства Божјег као нашег коначног одредишта. Искуство старца Силуана је искуство самога Христа, па нам зато он ни не предлаже очај, већ улазак у област смрти и пакла са васкршњом Христовом победом над њима као са нашом претходницом. А плодови тога уласка су несамериви. Они су на пример адамовско ридање због губитка Раја, поистовећење са целокупним човечанством у његовом стању палости, саучествовање у постојању и смрти свих грешника, љубав према њима, затим истинско самопознање као и смирење и преображење у Христу; или опет, свест о трагедији, празнини и ништавилу ван Христа, без обзира на разноврсне могућности преображаја у источњачком и рационалистичком духу и искуству, укључујући и оне у духу и искуству данашње врхунске науке и технологије, само опет и све учесталије без Христа. Коначно, заповест о држању ума у аду без очајања показује нам да је подвижништво у целини христолошки надахнуто, утемељено и оправдано¹¹, па да самим тим огањ љубави Божје не спаљује достојне и истинске подвижнике у њиховом малом земаљском стану. Напротив, тај огањ љубави је и за њихова живота на земљи, и по њиховом престављењу топос и тропос њиховог постојања *у светлости, свежини и одмору, далеко и предалеко од сваке муке, жалости и уздисања*. И опет, њихово постојање је тамо где само *гледање лица Господњег весели све од века свете Његове*. А светима Он дарује *Своје царство и учешће у неисказаним и вечним добрима Својим и наслађивање у Свом бесконачном и блаженом животу*.¹² Јер само је Он живот, и покој, и

васкрсење, како оних који се смиравају и живе евхаристијски,
тако и оних слугу Његових који су уснули.¹³

Поема *Држи ум свој у аду и не очајавај*

Моли се као да си већ у Аду
јер се пакла дотичеш, о opakљени.

Незгасивом пламу препуштај се
пристајући да само кончић ужарени
незгасиве свеће јеси, о већ угашени.

Иначе си својеручна плазма¹⁴ страсти
што крепава од властита смрада,
ништећ себе божански обдареног.

Срце ти је идолиште Пантеон
из ког бризга отров на све стране
бића твога небитовног.

Ум ти корифеј идола
расколник и клети јеретик,
или јоште смешна луда још луђега двора.

Где то зајде његова ил' твоја лепота?
Некад светао, дојенац Синаја и Тавора
Пештера и Атона, Врања и Моисиња и Лешја
сада само зрачак од тебе остао јесте,
поробљеник таме непробојне.

Бестидничко срце то пустоши раба,
шаљући му потоп за потопом,
катран прелести што жестином кипти,
бљузгавицу сваке нечистоте.

Ти опогањено јестество, без мара,
почни јоште овде и сада да гориш у лави Ада,
или да с' мрзнеш у туђини Ада, свеједно је, само не очајавај;
јер пакао никад намењен нам био није као дом, већ да знадемо
да ће Христос позвати нас отуд као некад, ода сна,
нас од Адама из Едема.

Него, сматрај да сви други спас'ти ће се,
само ти једини да ћеш пропанути¹⁵,
сматрај да тако ће бит и не очајавај, о немарни јако.

Зато баш и праштај другима онако
к'о што прашташ себи
брго¹⁶, неприметно, лако.

Зато баш и воли другога
к'о што себе волиш самога
неуморно, неисцрпно, радо.
За ум у Аду ти само знај, и никад не очајавај.

¹ Преподобни Јован Синајски, *Лествица 5*. PG 88, 768A, 989B.

² Архимандрит Софроније, *Свети Силуан Атонски* (на грчком), стр. 614–615.

³ *Исто*, стр. 547, 545.

⁴ *Исто*, стр. 544, 275–282. Архимандрит Софроније, *О молитви* (на грч.), стр. 76. 2. Кор. 11, 30–31. Рим. 14, 10. Преподобни Јован Синајски, *Лествица 4*. PG 88, 684C.

⁵ *О светом Силуану*, интервју са архимандритом Софронијем, **Заставайся духам у пекле и не упадай у адчай**, у: **Орта-прэс, 2'95** (на белоруском), стр. 14–15.

⁶ *Држи ум свој, Исто* (на белорус.).

⁷ *Исто.*

⁸ *Мк. 13, 22.*

⁹ 1. *Јн. 2, 16. 2. Тим. 3, 2.*

¹⁰ Василије Велики, *Омилија на Гордија мученика* 8. PG 31, 505С. Архимандрит Захарија, *Ка теологији старца Софронија* (на грч.), стр. 367–368. Архимандрит Софроније, *Речи упућене заједници* бр. 6, јануар 1993 (на француском), стр. 1–15.

¹¹ Митрополит Јован Зизјулас, *Теологија Светог Силуана Светогорца*, у: SOP, бр. 238, мај 1999 (на франц.), стр. 3–4.

¹² Видети *Молитва за покојне*, у: Православни молитвеник (на српском), стр. 156.

¹³ *Исто.*

¹⁴ Творевина, саздање, плод, биће, фикција.

¹⁵ Молитвено правило александријског обућара откривено преподобном Антонију Великом његовога смирења ради.

¹⁶ Брзо.